ג יוֹמָא חַד הֲוָה קָא סָחֵי רַבִּי יוֹחָנָן בְּיַרְדְּנָא, חַזְיֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ וּשְׁוַור לְיַרְדְּנָא אַבַּתְרֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ: חֵילָךְ לְאוֹרַיְיתָא! —אֲמַר לֵיהּ: שׁוּפְרָךְ לְנָשֵׁי! —אֲמַר לֵיהּ: אִי הָדְרַתְּ בָּךְ — יָהֵיבְנָא לָךְ אֲחוֹתִי, דְּשַׁפִּירָא מִינָּאִי. קַבֵּיל עֲלֵיהּ. ה בָּעֵי לְמֵיהֲדַר לַאֲתוּיֵי מָאנֵיהּ — וְלָא מָצֵי הָדַר. אַקְרְיֵיהּ וְאַתְנְיֵיהּ, וְשַׁוְיֵיהּ גַּבְרָא רַבָּא. יוֹמָא חַד הָווּ מִפַּלְגִי בֵּי מִדְרְשָׁא: הַסַּיִף וְהַסַּכִּין וְהַפִּגְיוֹן וְהָרוֹמַח וּמַגַּל יָד וּמַגַּל קָצִיר מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טוּמְאָה — מִשְּׁעַת גְּמַר מְלַאכְתָּן, וּמֵאֵימָתַי גְּמַר מְלַאכְתָּן? רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: מִשֶּׁיְּצָרְפֵם בַּכִּבְשָׁן, רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מִשֶּׁיְּצַחְצְחֵן בַּמַּיִם. —אֲמַר לֵיהּ: לִסְטָאָה בְּלִסְטִיוּתֵיהּ יָדַע! —אֲמַר לֵיהּ: וּמַאי אֲהֲנַתְּ לִי? הָתָם רַבִּי קָרוּ לִי, הָכָא רַבִּי קָרוּ לִי. אֲמַר לֵיהּ: אַהֲנַאי לָךְ דְּאַקְרְבִינָךְ תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה. חֲלַשׁ דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, חֲלַשׁ רֵישׁ לָקִישׁ. אֲתַאי אַחְתֵּיהּ קָא בָּכְיָא, אֲמַרָה לֵיהּ: עֲשֵׂה בִּשְׁבִיל בָּנַי! אֲמַר לָהּ: ״עָזְבָה יְתֹמֶיךָ אֲנִי אֲחַיֶּה״. —עֲשֵׂה בִּשְׁבִיל אַלְמְנוּתִי! —אֲמַר לָהּ: ״וְאַלְמְנוֹתֶיךָ עָלַי תִּבְטָחוּ״. נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וַהֲוָה קָא מִצְטַעַר רַבִּי יוֹחָנָן בַּתְרֵיהּ טוּבָא. אָמְרוּ רַבָּנַן: מַאן לֵיזִיל לִיתְּבֵיהּ לְדַעְתֵּיהּ — נֵיזִיל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת, דִּמְחַדְּדִין שְׁמַעֲתֵיהּ. אֲזַל יָתֵיב קַמֵּיהּ, כָּל מִילְּתָא דַּהֲוָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר לֵיהּ: תַּנְיָא דִּמְסַיְּיעָא לָךְ. אֲמַר: אַתְּ כְּבַר לָקִישָׁא?! בַּר לָקִישָׁא, כִּי הֲוָה אָמִינָא מִילְּתָא — הֲוָה מַקְשֵׁי לִי עֶשְׂרִין וְאַרְבַּע קוּשְׁיָיתָא, וּמְפָרְקִינָא לֵיהּ עֶשְׂרִין וְאַרְבָּעָה פֵּרוּקֵי, וּמִמֵּילָא רָוְוחָא שְׁמַעְתָּא. וְאַתְּ אָמְרַתְּ ״תַּנְיָא דִּמְסַיַּיע לָךְ״, אַטּוּ לָא יָדַעְנָא דְּשַׁפִּיר קָאָמִינָא? הֲוָה קָא אָזֵיל וְקָרַע מָאנֵיהּ, וְקָא בָּכֵי וְאָמַר: הֵיכָא אַתְּ בַּר לָקִישָׁא, הֵיכָא אַתְּ בַּר לָקִישָׁא, וַהֲוָה קָא צָוַח עַד דְּשַׁף דַּעְתֵּיהּ [מִינֵּיהּ]. בָּעוּ רַבָּנַן רַחֲמֵי עֲלֵיהּ וְנָח נַפְשֵׁיהּ.

חזייה ריש לקיש — שהיה לסטים. שוור — קפץ. אמר ליה — ר׳ יוחנן. חילך לאורייתא — כמה כוחך יפה לסבול עול תורה. שופרך = יופייך. לנשי — ראוי לנשים. ולא מצי — לקפוץ כבראשונה, דמשקבל עליו עול תורה תשש כוחו. הסייף והסכין — משנה היא במסכת [כלים] (פרק יד, משנה ה). הפיגיון = *אשפ״י. ומגל יד ומגל קציר = **פלצי״ל בלעז. משיצרפם — ***דקינ״ו בלעז. ליסטאה בליסטיותיה ידע — לפי שהיית לסטים אתה בקי באותן כלי אומנות ליסטיות. רבי קרו לי — רבן של לסטים וראש להן הייתי. אתאי אחתיה — דר׳ יוחנן, אשתו דריש לקיש. וקא בכיא קמיה — דר׳ יוחנן להתפלל על בעלה. ״עזבה יתומיך אני אחיה ואלמנותיך עלי תבטחו״ — פסוק הוא בירמיה. מצטער — מתחרט על שהמיתו, שלא היה מוצא תלמיד ותיק כמותו. דשף דעתיה — נעקרה ממנו דעתו, ונשתטה.

◆

תוספות

אי הדרת בך כו׳ – מכאן אמר רבינו **תם**: דריש לקיש מתחלה ידע הרבה אלא שפרק עול תורה, ונעשה עם הארץ ועסק בלסטיות. מדקאמר: אי הדרת בך. משמע – להיות כבתחלה, ולא תפרוק עול תורה מעליך. וקאמר נמי: מאי אהנית ליז התם קרו לי רבי, כלומר מעיקרא נמי הוו קרו לי רבי, אלא ששכחתי. ומה שפירש בקונטרס רבי היינו רבו של לסטים – אין נראה. אף על גב דאשכחן במסכת עבודה זרה (יז, ב) מאי טעמא קרו לך רבי – רבן של טרסיים אני. והיינו דאמרינן בפרק ״כל כתבי״ (שבת קיט, ב) אמר ליה ריש לקיש לר׳ יהודה נשיאה: כך מקובלני מאבותי, ואמרי לה מאבותיך: כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן כו׳. משמע שקודם שלימדו רבי יוחנן למד מאחרים.

אי הדרת בך – לקמן מוכח דנסבה, דקאמר: אתיא אחתיה וקא בכיא קמיה. ולא חש לשמא יאמרו בשביל זו חזר זה, כדחייש לקמן (פה, א).

הסכין והפגיון מאימתי מקבלין טומאה – הקשה רבנו תם: דתנן במסכת כלים פרק ארבעה עשר: הסייף והסכין מאימתי מקבלים טומאה? הסייף – משישופנו, והסכין – משישחיזנה, והיינו דלא כרבי יוחנן, ודלא כריש לקיש! ונראה: דההיא מתניתין כשהעלו חלודה, ובא לתקנן. דתניא בתוספתא: סייף וסכין שהעלו חלודה – טהורין, שפן והשחיזן – (מקבלין טומאה). אבל מתחלתם הוי גמר דידהו, כדמפרש בשמעתין. ונראה דשפן קאי אסייף, והשחיזן קאי אסכין. אף על גב דקתני לשון רבים, והוי השתא תוספתא כמו המשנה.

ג ועוד מספרים מעשה אחר הקשור ביופיו של ר׳ יוחנן. **יומא חד הוה קא סחי ר׳ יוחנן בירדנא** [יום אחד שחה ר׳ יוחנן בירדן], **חזייה ריש לקיש ושוור לירדנא אבתריה** [ראה אותו ריש לקיש וקפץ לירדן אחריו], ובאותו זמן לא עסק ריש לקיש בתורה אלא היה קשור ללודרים בקרקס. **אמר ליה: חילך לאורייתא** [אמר לו ר׳ יוחנן לריש לקיש גבורתך לתורה] כלומר, אדם גבור כמוך צריך להשקיע כוחו בעיסוק התורה! **אמר ליה: שופרך לנשי** [יופיך לנשים], כלומר יופי כמו שלך ראוי לאשה. **אמר ליה: אי הדרת בך — יהיבנא לך אחותי, דשפירא מינאי** [אמר לו: אם תחזור בך ותשוב ללמוד התורה שעזבת אתן לך את אחותי, שהיא יפה ממני]. **קביל עליה** [קבל על עצמו] לעשות כן. **בעי למיהדר לאתויי מאניה ולא מצי הדר** [רצה לחזור בקפיצה להביא את בגדיו ולא היה יכול] שכיון שקבל עליו עול תורה מיד נחלש. **אקרייה ואתנייה ושוייה גברא רבא** [לימד אותו מקרא ומשנה ועשה אותו אדם גדול], שנעשה ריש לקיש מגדולי חכמי ישראל בדורו. **יומא חד הוו מפלגי בי מדרשא** [יום אחד היו חלוקים בבית המדרש] בבעיה זו, ששנינו בברייתא: **הסייף והסכין והפגיון והרומח** שהם כלי נשק, וכן **מגל יד ומגל קציר, מאימתי מקבלין טומאה — משעת גמר מלאכתן**, כדין שאר כלי מתכת. אולם נחלקו בשאלה **מאימתי גמר מלאכתן? ר׳ יוחנן אמר: משיצרפם בכבשן, וריש לקיש אמר:** לא די בצירוף בכבשן אלא **משיצחצחו** אותם אחר כך **במים**. ובתוך כדי הויכוח **אמר** לו ר׳ יוחנן בקצת כעס: **לסטאה בלסטיותיה ידע** [שודד, בעניני שוד הוא יודע] כלומר, כיון שהיית גזלן בצעירותך הרי אתה בקיא בדברים אלה גם עכשיו! נעלב ריש לקיש **ואמר ליה** [לו] לר׳ יוחנן: **ומאי אהנת לי? התם רבי קרו לי, הכא רבי קרו לי** [אמר לו: ומה הועלת לי אם כן כשקרבתני ללמוד התורה? שם בין הליסטים רבי קראו לי, וכאן רבי קוראים לי]. **אמר ליה: אהנאי לך דאקרבינך תחת כנפי השכינה** [אמר לו: הועלתי לך שקרבתי אותך תחת כנפי השכינה] ומדוע אין אתה מכיר לי תודה? בתוך כדי ויכוח זה **חלש דעתיה דרבי יוחנן** [חלשה דעתו נפגע ונעלב רבי יוחנן] וכיון שהקפיד השפיעה הקפדתו ומיד **חלש** [חלה] **ריש לקיש. אתאי אחתיה קא בכיא** [באה אחותו של ר׳ יוחנן אשת ריש לקיש ובכתה] לפניו שיתפלל על בעלה. **אמרה ליה** [לו]: **עשה בשביל בני** שיהא להם אב! **אמר לה** בלשון הכתוב: **״עזבה יתומיך אני אחיה״** (ירמיה מט, יא) שאני אדאג להם. **אמרה** לו: **עשה בשביל אלמנותי**, שלא אשאר בודדה! **אמר לה** את המשך הכתוב: **״ואלמנותיך עלי תבטחו״** (שם) ובסופו של דבר **נח נפשיה** [נחה נפשו, מת] **ר׳ שמעון בן לקיש** (ריש לקיש), **והוה קא מצטער ר׳ יוחנן בתריה טובא** [והיה ר׳ יוחנן מצטער עליו ביותר] על חסרונו ועל מה שגרם לו. **אמרו רבנן: מאן ליזיל ליתביה לדעתיה** [מי ילך ויישב את דעתו] שלא יצטער כל כך? אמרו: **ניזיל ר׳ אלעזר בן פרת, דמחדדין שמעתתיה** [ילך ר׳ אלעזר בן פרת שמחודדות הלכותיו] ויוכל להיות כעין תחליף לריש לקיש. **אזל יתיב קמיה** [הלך וישב לפניו]. **כל מילתא דהוה אמר ר׳ יוחנן אמר ליה: תניא דמסייעא לך** [כל דבר שהיה אומר ר׳ יוחנן היה אומר לו ר׳ אלעזר: הרי שנויה ברייתא שמסייעת לך]. **אמר** לו ר׳ יוחנן: **את כבר לקישא** [וכי אתה כבן לקיש], וכי ביכולתך למלא את מקומו? **בר לקישא, כי הוה אמינא מילתא — הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפרקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי** [כאשר הייתי אומר דבר — היה מקשה לי עשרים וארבע קושיות, והייתי מתרץ לו עשרים וארבע התרוצים] **וממילא רווחא שמעתא** [ומתוך כך היתה ההלכה מתרווחת]— שבתוך המשא והמתן, הקושיות והתירוצים, היו הדברים מתבררים ומתבהרים. **ואת אמרת ״תניא דמסייע לך״, אטו לא ידענא דשפיר קאמינא** [ואתה אומר לי: ״שנויה ברייתא המסייעת לך״, וכי אינני יודע שיפה אמרתי]? **לא סיוע אני חסר, אלא להיפך: חסרה לי הבקורת המועילה של ריש לקיש. הוה קא אזיל וקרע מאניה וקא בכי ואמר: היכא את בר לקישא, היכא את בר לקישא!** [היה הולך וקורע את בגדיו ובוכה ואומר: היכן אתה בן לקיש, היכן אתה בן לקיש]. **והוה קא צוח עד דשף דעתיה מיניה. בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה** [והיה צועק עד שנטלה דעתו ממנו, ובקשו חכמים רחמים עליו ונחה נפשו] **שלא ישאר במצב קשה זה.**

מסורת הש״ס

ה. שהש״ר פ״ה. פדר״כ י׳ בשלח (הענין).

◆

גרסות

ושוור לירדנא בכת״י: סבר דאיתתא הוה שוור לירדנא.

אמר את כבר לקישא בכת״י: אמר ליה: וכי להדין צריכנא, בר לקישא.

◆

לשון

פגיון

מקור המלה הוא מן הלטינית pugionis במובן זה.

◆

אישים

ריש לקיש

הוא ר׳ שמעון בן לקיש, מגדולי האמוראים בדור הראשון לאמוראי ארץ ישראל, תלמיד–חבר לר׳ יוחנן. כנראה היה בן למשפחה חשובה ובימי נעוריו שקד על למוד התורה. אולם בשל עניותו הוכרח לחפש לעצמו מקור כלשהו של פרנסה, ובהיותו מצטיין בכושרו הגופני הגדול השכיר את עצמו להיות לודר (גלאדיאטור). רק לאחר זמן – ובהשפעתו של ר׳ יוחנן – חזר ללמוד תורה. מאז הפך להיות תלמיד ואחר כך חבר לר׳ יוחנן. והיה מפורסם בהריפותו הבקורתית הרבה. ודיוני ר׳ יוחנן וריש לקיש הם מיסודות התלמוד הירושלמי והבבלי.

ריש לקיש נהג בחייו חומרה רבה, מסופר כי מעולם לא מלא פיו צחוק, וכן הקפיד מאד בבחירת חברים לעצמו.

כל חכמי ארץ ישראל בדור השני לאמוראים היו גם תלמידיו ומוסרי שמועותיו.

עיונים

לסטאה בלסטיותיה ידע / כבר תהו מפרשים רבים כיצד עשה זאת ר׳ יוחנן שהרי זה איסור מפורש של אונאה (כמפורש במשנה שאין מזכירים לחוטא את מעשיו הראשונים). והיו שאמרו כי לרב מותר לגעור כך בתלמידו, שכבר אמר רבי: זרוק מרה בתלמידים. (עין יהוסף, מהרש״ל). ולפי זה תשובת ריש לקיש היתה שכבר למד קודם לכן, ואין ר׳ יוחנן רבו מובהק כל כך. (עין יהוסף) אכן היו שפידשו שהיתה כאן אי־הבנה, שר׳ יוחנן אמר כדרך בדיחות שצריך לשמוע לדברי ריש לקיש בזה, כיון שהוא מומחה בדבר. אלא שריש לקיש לא הבין ונעלב. (עין יהוסף)

התם רבי קרו לי / יש מפרשים שרצה לומר שגם קודם לכן כבר למד, שאפילו בין הלסטים היו מכנים אותו רבי. (מעיני החכמה)

כ״ד קושיות ותירוצים / נראה כפשוטו שכ״ד הוא מספר המשמש בפי חז״ל לסימן של ריבוי (כמו ששים, או שלש מאות) ואינו דוקא מספר זה. (תו״ח). והיו שאמרו שהוא רמז למה שאמרו שתלמיד חכם צריך להיות בקי בכ״ד ספרים, ככלה המקושטת בכ״ד קשוטים (עין יעקב). והמהרש״א פירש ברמז כי כ״ד קושיות וכ״ד תירוצים עם ההלכה עצמה הם ארבעים ותשע. הוא מ״ט פנים שיש לתורה.

אורח ההלכה

ממתי טומאת סייף כו׳ / כלי מתכת מקבלים טומאה רק בגמר מלאכתם ולא קודם לכן, ומהו גמרת הסייף אינו מקבל טומאה עד שישופנו, והסכין עד שישחיזנו. כמשנה במסכת כלים ולא כאמור כאן. (וראה בתוס׳ ד״ה בסכין. וראה בחדושי אנשי שם על המשנה בכלים)

רמב״ם, ספר טהרה, הלכות כלים, פ״ח ה״ב

---

* **אשפ״י** (אשפי״ד) מן הצרפתית העתיקה esped – פגיון, סכין ארוכה.

** **פלציל״א** מן הצרפתית העתיקה falcile – מגל.

*** **דקינ״ו** (צ״ל ריקורי״ט) מן הצרפתית עתיקה recuit – לצרף ברזל באש.